

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISH METODLARI

Meretgeldieva Aygul

NDPI Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-kurs talabasi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8166608>

ARTICLE INFO

Received: 12th July 2023

Accepted: 18th July 2023

Online: 19th July 2023

KEY WORDS

Ta'lim metodlari, suhbat metodi, o'quvchining fikri va dunyoqarashi, o'qituvchining vazifalari va yutuqlari, o'qituvchi va o'quvchi orasidagi hurmat va do'stlik aloqalari.

ABSTRACT

Boshlang'ich sinflarda ta'lim metodlari va ularning yetakchi xususiyatlari, suhbat metodining o'qituvchi va o'quvchi hayotidagi o'rni va ahamiyati, o'quvchi kelajagini qamrab olishi va uni yuksaltirib borishidagi vazifalari, o'z fikri, dunyoqarashi shakllanib borishiga yaqindan yordam berishi - bu suhbat metodining afzallik tomonlarini ko'satadi.

Boshlang'ich sinflarda o'qitish metodlari xilma-xilligi bilan farqlanib turadi. Hamda hozirgi zamonaviy o'qitishning kerakli o'qitish usullaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich adabiy ta'limni to'g'ri tashkil etish bu jarayonning o'quvchilar ishtirokida o'qituvchida tomonidan emas, balki o'quvchilarning o'zlari tomonidan o'qituvchi ishtirokida amalga oshirilishini nazarda tutadi. Shu asosga qurilgan zamonaviy suhbat metodi o'quvchi ma'naviyatini sog'lomlashtirish, dunyoqarayshini kengaytirish, bilimlarni o'zlashtirish, mantiqiy va mustaqil tafakkurni ta'minlashda qo'l keladigan metodlardan biridir.

O'qish darslaridagi suhbatlarda ishtirok etgan boshlang'ich sinf o'quvchisi o'z fikrlarini muhokama qiladi, qarashlarini so'z bilan ifodalashga tayyorlanadi. U fikrning aniq va muayyan maqsadga yo'naltirilishini ta'minlaydi. Suhbat jarayonida o'quvchida o'z fikrini aytish, uning to'g'riligiga hamsuhbatlarini ishontirish ehtiyoji tug'iladi. O'quvchini o'z fikrini isbotlash uchun asar matnidan dalillar topa bilish, misollar keltirish ko'nikmasini egallashga yo'naltirish, uni e'tiroz bildirishga, fikrlar ayta olishga odatlantira borish suhbat metodining talablaridan biridir. Bu metod kichik o'quvchilarni hamsuhbatni eshitish, munozarada ishtirok etishga o'rgatadi, o'z bilimni chuqurlashtirishga ehtiyoj paydo qiladi, qiziqishlari doirasini kengaytiradi. Bu metodning afzalliklari ham shundadir. O'quvchining oldinga intilishiga to'liq yo'l ochib beradi. Har qanday sohada bo'lmasin, uning chigal vaziyatlardan chiqib ketishiga yordam beradi.

Boshlang'ich sinflar adabiy ta'limni maqsadga muvofiq tarzda tashkil etishda qo'llaniladigan suhbat metodining asosiy talablaridan biri - savollarning shakl tomonidan ham, mazmun jihatdan ham har xil bo'lishi. Kichik o'quvchiga bir xil narsa bilan uzoq shug'ullanish o'ta salbiy ta'sir qiladi. Sababi o'quvchi bir narsani qayta va qayta qilaversa uni

bezdirib, unga yoqmay qoladi. Suhbat uchun savollar tayyorlayotganda o'qituvchi o'quvchilarni o'ylantiradigan, mustaqil ravishda mulohaza yuritishga undaydigan jihatlar yetakchilik qilishini, sinfdagi barcha o'quvchilarning rivojlanganlik darajasini nazardan qochirmasligi lozim bo'ladi. Bundan tashqari, suhbat uchun tuzilgan savollar o'quvchi ruhiy faoliyatining xilma-xilligini ham ta'minlashi kerak. O'quvchining savolga javob berish uchun o'ylanishi, eslashi, tasavvur qilishi, izlanishi unda shaxslik sifatleri shakillanishida juda foydalidir. Suhbat uchun tuzilgan savollar orasida o'zaro kuchli mantiqiy a'loqa bo'lishi kerak. Savol ko'magida asardan o'quvchi tomonidan kashf qilingan mantiq bilan asar muallifi fikrlari murakkab yaxlitlikni tashkil etishga e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir.

Boshlang'ich adabiy ta'limda tashkil etilgan suhbatlar davomida kichik o'quvchi asar haqidagi dalillarni aniq bilgandagina o'z qarashlarini aytishi mumkin. Lekin ko'pincha, bunday vaziyatlarda bilimning, dalilning o'zi kamlik qiladi. O'quvchi asarni o'qituvchisi ko'magida mustaqil tahlil qila bilishi, xulosalar chiqara olishi kerak bo'ladi. Asar matni yuzasidan izlanishga undaydigan savol-topshiriqlar ham shunga qaratilishi lozim. Yaxshi savol ahamiyatli, keng qamrovli, o'ylashga, his qilishga, izlanishga majbur etadigan, kashfiyotlar qiladigan, tasavvur uyg'otadigan bo'ladi. Jaloliddin Rumiy hazratlari: "Yaxshi savol yarim bilimdir" - deb bejiz aytmagan. Sababi inson o'ylab savol berishining o'zi ham bir bilim hisoblanadi. Inson biror narsani bilgandan keyin, o'rganganidan so'ng savol beradi. Bu esa hech bo'lsa yarimta bilimga ega ekanligiga dalildir.

Quyi sinflar adabiy ta'limda tashkil etiladigan suhbatlarda bilim berish ustuvorlik qilmaydi. Balki kichik o'quvchilarda olingan bilimlar, o'zlashtirilgan fazilatlarini mustahkamlash, munosabat bildirish, tuyg'ularni so'z bilan ifodalash, uni asoslash, o'z fikrida tura bilish xususiyatlari tarbiyalandi. O'qituvchidan birinchi savoldan keyin o'quvchilar kayfiyatini ilg'ab olish, savol tushunarli bo'lganini his qilgan holda suhbatni yangi-yangi yo'nalishlarga burish talab qilinadi. Suhbat metodi asosida tashkil qilingan darsning ichki tartibi shu tariqa yaratiladi. Badiiy bitiklar tahliliga qaratilgan suhbatni muvaffaqiyatli tashkil etishning shartlaridan yana biri - o'quvchilarning javoblariga e'tibor va hurmat bilan yondashishdir. Javob berayotgan o'quvchining fikrlari ba'zan chalkashib ketishi yoki noaniq bo'lishi tabiiy. O'qituvchining vazifasi uni butun sinfga tushunarli qilib aytib berish emas. Bu adabiy ta'lim metodikasida mutlaqo noto'g'ri yo'l hisoblanadi. O'quvchi aytmoqchi bo'lgan fikrini qiynalib, izlanib, munosib so'zlarni topib, o'zi ifodalashi kerak. Uni boshidan shunga o'rgatish lozim. O'quvchining fikrini aytishga o'rinsiz ko'maklashish uni o'ylamaslikka o'rgatib qo'yadi. Agar yordam berish kerak bo'lsa, qo'shimcha savollar bilan o'quvchining o'z fikrini aniqroq ifodalashiga ko'maklashish mumkin. O'qish darslarida tashkil etilgan suhbat jarayonida o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari samaradorligi nafaqat savolning to'g'ri qo'yilishi, balki o'qituvchining har xil xarakterdagi javoblar orasida o'zini yo'qotmay suhbatni boshqara bilishga ham bog'liq. Yaxshi tashkil qilingan suhbatlarda o'qituvchi-o'quvchilar fikr va qarashlari bilan hisoblanadigan teng huquqli suhbatdoshlarga aylanadilar. O'qituvchi o'quvchi javoblardagi silliqlikni birinchi o'ringa ko'tarmasligi kerak. O'qituvchining o'quvchi javoblarini muntazam ravishda tuzatib, to'ldirib borishi ham noto'g'ri. Albatta, o'quvchining xulosasi o'qituvchining fikridek to'kis bo'lmaydi. U to'mtoq, jo'n, jaydari, tarqoq bo'lsa ham adabiy ta'lim amaliyoti uchun olimnikidan qadrliroq, o'qituvchinikidan qimmatliroqdir. Chunki o'quvchi hech kimni - muallifni ham, muallimni ham takrorlayotgani yo'q. Bu

o'quvchining o'z mustaqil fikri, o'z xulosasi. O'qituvchining vazifasi o'quvchining fikr ifodalashida mantiq, madaniyat va bilimni ta'minlash, boshqalarning fikriga munosabatda aytganlari uchun javob bera olish hissini tarbiyalashdan iboratdir.

Xulosa qilib aytganda ta'lim metodlari o'quvchining pog'onalarga chiqib yuksalib borishida juda katta ahamiyatga ega. Buni suhbat metodining o'zida o'quvchining qanchalar dunyoqarashi kengayib, o'z fikrini ayta oladigan va shu fikrda tura oladigan vaziyatda yaqqol bilib olishimiz mumkin.

References:

1. Q.Husanboyeva, M.Hazratqulov, Sh.Jamoldinova "Boshlang'ich sinflarda adabiyot o'qitish metodikasi" kitobi. Toshkent - 2020
2. A. Safarova "Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat" kitobi. Toshkent - 2017
3. www.org.uz